

CESTY A CÍLE

ROČNÍK XV. - LISTOPAD 1937. - ČÍSLO 9

Norbert F. Čapek:

VÝKYVY A LADĚNÍ CITŮ.

Štěstí člověka a radost ze života, dobrá nálada a všechno, co tvoří spokojenost člověka závisí povětšinou na citech.

Jsou city dvojího druhu. Ty, které máme rádi a ty, o které nestojíme. Lidé vyhledávají city, které mají rádi, ale ne vždy na pravém místě a pravým způsobem. Hodně za ně platí a málo trvalého zisku si odnášejí. City, které lidi mají neradi, bují jako plevel, lidé se s nimi trápí, ale nebývají dost úspěšní v nacházení nejlepších prostředků k jejich odstraňování.

Podle mojí zkušenosti je náboženství nejpopovolanějším prostředkem k pěstění vznešených citů. Ovšem jenom náboženství, jak mu rozuměl Ježíš a někteří z jeho nejlepších následovníků. Jako na příklad Pavel, který napsal hymnus lásky jako cestu, a jinde jako ovoce náboženského ducha vystavil Lásku — radost — pokoj, vnitřní klid.

Od tohoto svého původního a nejvlastnějšího úkolu se církevní náboženství hodně odchýlilo. Pěstilo více strachu nežli odvahy, více hněvu nežli lásky, a více pocitů méněcennosti nežli sebedůvěry. K trápení pozemskému přidalo trápení v pekle, a pro kacíře už zde na této zemi bylo vymyšleno mnohé trápení tělesné i duševní.

My stojíme na opačné straně. Chápeme náboženství jako zdroj kladných citů a životního optimismu. Používáme poznatků duševědy ve službě člověka, aby se zbavil chorobné a nežádoucí citovosti a uplatnil svoje duševní síly k vytvoření velkého a krásného citového života.

Žádná oblast duševního života nevykazuje takové výkyvy jako oblast citová. Nikde se člověk tak nevrhá z extrému do extrému, takže jednou má pocit, jako by se mu otvíralo nebe s veškerou blažeností a jindy jako by se propadal do propastí pekelných.

Takové výkyvy citové pozorujeme v celém životě. Začíná to v rodině mezi manžely, dále mezi dětmi a rodiči, pokračuje to ve škole, kde některého učitele děti vítají a cítí se šťastny v jeho přítomnosti a před jiným se třesou, aneb pocitují odpor a následkem toho i nechut, po případe i neschopnost k učení.

To pokračuje v těch různých skupinách zaměstnanců a zaměstnavatelů, a nejkrajnější výkyvy jeví se ve stávkách a výlukách, revolucích a převratech. Tyto výkyvy pozorujeme hlavně v politice a nejvíc snad v bezohledném počínání zbrojařských a jiných koncernů, kde miliony se získávají cestou přes mnoho mrtvol.

Hledíme-li k jednotlivcům v jejich všedním životě, potkáváme se s podivným zjevem, že nejméně citových výkyvů nacházíme jednak u duchovně nejchudších a jednak u duchovně nejbohatších a nejvznešenějších.

Člověk citově chudý nemá velkých výkyvů. U něho všechno plyne bezbarvě a všedně, jeho citový život podobá se stojaté nebo jen líně tekoucí vodě. Jestli nevybuchne, není to u něho žádnou zásluhou. Není, co by vybuchlo. A zase na druhé straně ti duchovně nejvyšší, i když mají bohatý citový život, přece jen v poměru k hloubce a bohatství svých citů ani zdaleka tak často nevybuchnou, jako lidé s chudším citovým životem. A jestli vybuchnou, bývá to nikoli z příčin sobeckých, z příčin neukázněnosti, aneb zřetelnosti, aneb silné pudovosti, ale z pocitu křivdy nebo bolesti, anebo v obavách o něco, co jim je duševně drahé a vzácné. Avšak ani tenkrát si ve svém výbuchu nelibují, ale pocítují jej jako slabost a nedokonalost, jako stín, který se někdy vplíží do klidu jejich srdce.

Jsou ovšem i povahy, které si libují v životě rušném a plném výkyvů. Některá rodina je toho klasickým úkazem. Smích a křik je na denním pořádku. Zpěv a sakrování s nadávkami se střídají. Jejich rodný život vykazuje velké výkyvy jako samozřejmost.

I mezi těmi, kteří stojí na vyšší úrovni, potkáváme zálibu v rušném proudu života. Znal jsem dívku, která měla dvě nabídky. Klidného, usazeného a ctihodného občana amerického se zajištěným důchodem, ten druhý byl duch hodně neklidný, odvážný, skoro až dobrodružný; nic nebylo u něho zajištěno v hmotných věcech, ale v ohledu duševním byla tu neobyčejná čilost, výbojnost a tvořivost. Rozhodla se pro toho druhého. A když s ním 20 let žila, vzpomínali, jak loď jejich života byla leckdy vysoko vlnou vynesena a jindy zas do hlubin stržena, ale zase znovu vystoupila. Někdy si řekli, teď by mohla být pohoda a klid, ale sotva trochu pookřáli, už zase to šlo nahoru, dolů. Ale přes to všechno řekli si: Bylo to krásné a nezávidíme těm, jejichž vody života nepozorovaně plynuly bez vzrušení, bez velkých zážitků, bez velkých radostí a zklamání.

Zpravidla bychom si přáli něco tak uprostřed mezi stojatou vodou a prudkými vodopády, mezi hustým bahnem a ostrými útesy skal.

A k tomu je potřebí ustavičného ladění. Je to jako u houslí. Před každou hrou musí hráč struny přiladit. Citový život člověka podobá se hodně harfě. Kolik má strun, tolikrát je potřeba ji ladit, aby jedna s druhou byla v krásné harmonii.

Čím je nástroj hrubší, tím méně je schopen ladění, zvláště jemného ladění. Obyčejnou píšťalu nepotřebujete ladit. A v každé jemnější hudbě její tóny by rušily. Tak je tomu i v životě. Jsou lidé, u nichž nelaskavý pohled už je velkým výkyvem, a jsou lidé, kterým šturec je poklonou. Jsou povahy, které nelibě vycítí nelaskavý přízvuk sebe zdvořilejších slov. A jsou jiné povahy, které jsou blízko těm, které jsem onehdy potkal u Staroměstského náměstí.

Ona ve velké ráži a na plná ústa řekla jemu: Neblbni, ty jsi vůl. A on to přijal jako malinu. Chvilku jsem se za nimi díval a řekl jsem si: to u nich nebyl vůbec žádný výkyv. To byla obvyklá rozmluva.

V jednom anglickém listě byla vypsána soutěž na nejlepší odpověď, co by kdo udělal, kdyby najednou zdědil nebo vyhrál milion. Jeden klidás a opatrník napsal: Já bych to nejprv spočítal. Druhý napsal: Já bych asi radostí zešlel. A třetí napsal: Já bych měl strach před zloději a před zabítkám.

Tyto odpovědi jsou typické pro způsob, jak různě lidé reagují, jak jedna a tatáž věc jednoho nechá klidného, druhého vyšine napravo a třetího nalevo.

Každý cit může být prožíván krásně, buď s radostí nebo s klidem, a každý cit má své výkyvy, které strhují člověka do špatné nálady, anebo mu jinak ubližují.

Při svém studiu lidské povahy jsem se také zabýval otázkou, má-li člověk vrozeny některé vlohy špatné. A dospěl jsem k přesvědčení, že žádná vloh není špatná a žádný lidský cit ve své pravé podstatě není špatný ani škodlivý, ale že každou vloh je možno dobře užít i zneužít a každý cit může být vystupňován na tu neb onu stranu.

Pocit méněcennosti.

Vezměme na příklad pocit sebevědomí. Je potřebný a užitečný. Ale může na jedné straně se obrátit v nadutost, pýchu a domýšlivost, a na druhé straně v pocit méněcennosti. Tímto pocitem méněcennosti je mnoho lidí zneklidňováno. Pro ně prý sluníčko nesvítí jako pro druhé, oni prý nesmí o sobě myslet: jsem člověk, kdo je víc. Takový pocit méněcennosti mohl vzniknout už v dětství, když dítěti bylo příliš často vsugerováno: »Ty nejsi k ničemu, z tebe jaktěživo nic nebude,« a pod.

To se může stupňovat ve škole. Dítě třeba už z domova je ustrašené a žije pod vlivem sugesce, že není k ničemu. Je-li tedy vyvoláno k tabuli, jeho první myšlenkou je: ty to nedokážeš. Tím se jeho paměť oslabí, ono začne koktat, slyší výsměch nebo hrubou poznámku, dostane špatnou známku a po druhé se bojí ještě víc. Doma místo povzbuzení dostane se mu výčitek, a tak se tvoří komplex méněcennosti. Okolnosti, jak ten pocit vznikl, zapadnou do podvědomí a ve vědomí zůstane jen pocit méněcennosti, který ve zralejším věku se jeví buď trémou, nedostatkem odvahy, pocením nebo také útěkem ke lsti a ke lži a k jiným věcem, kterými lidé svůj pocit méněcennosti snaží se maskovat.

Jestli takový člověk se dostane do některého náboženského kroužku, kde největší důraz je kladen na bídu a hříšnost člověka, jeho pocit méněcennosti se ještě vystupňuje. Může se stát, že takový člověk při každém podnikání si říká: já mám tušení, že se mi to nepodaří, mne stihá osud, já mám smůlu, kdybych se snažil sebe víc, na konec se mi to zvrtně a nedostanu se dál.

Druhým výkyvem je sebe přeceňování. O tom není potřebí namáhavě shledávat příklady. Jsou dnes v Evropě jednotlivci, kteří o sobě myslí, že dovedou myslet za celý národ, že jsou osvoboditeli lidstva, že před nimi slunce vychází a za nimi zapadá, že jejich rozum je poslední slovo ve vývoji celého lidstva.

Nejkrajnější výkyvy tohoto pocitu sebevědomí jsem poznal v jednom v blázinci. Tam byl občan, který sebe považoval za absolutního monarchu a celý blázinec byl v jeho očích jeho královským dvorem a všichni obyvatelé jeho poddaní nebo služebníci. A byl tam jiný občan, který sebe považoval za největšího žebráka, který žije z milosti ostatních a každé jídlo přijímal jako almužnu.

C o s t r á p e n í m ?

Jiným užitečným citem je bdělost, opatrnost, rozumná starostlivost. Ale tento zdravý pocit může se vystupňovat v trápení, ze kterého člověk nevychází, anebo na druhé straně ve lhostejnost, že všechno nechá běžet, o nic se nestará, o nic nedbá, všechno je mu lhostejné.

Každý z nás touží po kladu života, i když nechce radost za každou cenu. Život je zařízen na klad a zdvih, den a noc, sluníčko a mraky. Chceme jen trochu víc toho štěstí a méně trampot.

Trápení začíná již tam, kde člověk si navyká vidět u všeho jen tu tmavou stránku. A když všechny stíny spojí, je to velká noc,

potom člověk vidí na všech koncích plno strašáků, plno nejistoty, nespravedlnosti, útisku, zklamání. Je hůř a hůř, je dráž a horší zboží, sliby se neplní, krádeží neubývá a lidé více se připravují, jak by se vraždili, na místo, jak by sobě připravili radostnější zítřky.

Co dělat, jak se vyhnout trápení. Jeden výkyv byl by ten, že bychom si řekli, buďme jako děti. Ty se s ničím dlouho netrápí. Ale což je možno jako děti nevidět a nevědět? Anebo řeknou, vraťme se do primitivismu. Opíjeme se.

Jiní zase volí druhý extrém. Intelligence je prý od trápení a pessimismu nerozlučná, podle Schopenhauera a jiných. A kdo se nechce trápit, ať prý se zabije. A tak pro ty, kteří nevědí, jaký postoj zaujmouti k trápení, nezbývá než světabol, nuda, opíjení, bláznec nebo sebevražda.

Myslím, že zůstává ještě jiná cesta otevřená. Předně vzíti z toho dětského, přírodního všechno, co je možno vzíti, aniž bychom se vzdali intelligence, ba naopak použití inteligenci k úmyslnému vytváření toho, co dítěti přichází samovolně, a za druhé použití všech výhod inteligentního, uvědomělého života, s vynecháním všeho, co činívá inteligentního člověka nešťastným a zoufalým.

Veliký princip životního umění je v tom, abychom nehledali smysl života v tom neb onom požitku, ale v nějaké vznešené snaze po dosažení určitého ideálu. A v takové snaze člověk nedbá trampot a těžkostí, a jeho potěšení jest v každém kroku, kterým se k svému ideálu přibližuje.

Jedni šli objevit jižní neb severní pól, nepočítali svízele a těžkosti, netrápil je nedostatek a mráz, jen když se viděli svému cíli blíž. A jiní chtěli vystoupiti na nejvyšší horu světa. To byl jejich ideál. Kdyby byli obraceli mysl na všechno strádání a překážky, musili by se utrápiti na půl cestě. A jiní nesli kulturu k divošským kmenům, prožívali věci, v kterých by pro sto jiných lidí bylo dosti materiálu k trápení po celý život, ale oni měli radost, že konali to, v čem viděli své životní poslání. Kdo nemá žádný ideál, je k politování. Jeho radosti jsou příliš chudé a chvilkové, a jeho život příliš prázdný a jeho trápení skutečným trápením.

Jiný princip životního umění jest v tom, že odlišujeme vzácnou věc od nevzácné, krásný okamžik od neradostného. Dítě to dělá samovolně. My to máme dělat vědomě, inteligentně. Dítě nemá vcelkové vztahy a vzpomínky, kritiky a posudky. My je máme a nemůžeme je nemít, chceme býti informovaní, uvědomělí, nechceme

tápati. Nechceme upadati v lhostejnost, ale také nechceme se trápit — tedy nezbyvá, než oddělit to, co je na něčem pěkného, od nepěkného.

Tu je kvítko. Je to jen chudobka. Vezmu ji jak je a čím je a vnořím se do její krásy a budu ji okoušet. Nebudu ji porovnávat s růží a říkat, růže se mi lepší líbí. Nebudu hned myslet na její konce, že zvadne, že ji někdo zašlápne, že ji koza ukousne. Teď tu je ta chudobka, je tu pro mne a já neodejdu, aniž bych se její originelní krásou a jejím zvláštním životem nepokochal.

O víře v člověka.

To je tedy způsob, jak své city ladit. Mnoho trápení si lidé způsobují také tím, jak lehko ztrácejí víru v člověka. Jeden člověk, kterého si váží, je zraněn nebo zklame a s důvěrou v něho se hrouští důvěra v lidi vůbec. Tu nám nezbyvá, než oddělit to, co nás ranilo nebo zklamalo, od toho co zůstalo dobrého. Něco ještě zůstává, co je milování hodné. A nejsem-li schopen milovati tou plnou a celou láskou, kterou jsem milovati toužil a trpím — nezbyvá, než zase znovu oddělit utrpení, bolest od toho, čemu se z toho mohu poučit, a nechat potom bolest odeznít; postavit mezi ni a sebe hradbu vzpomínek na krásné chvílky, a omluvu lidských slabostí. Je nám počítati u sebe i u jiných lidí s neblahým zvykem, že křivdu, zklamání, nelaskavost, porážku, nemůžeme jaksi dlouho a někdy po celý život dostat z mysle, kdežto na pěkné zkušenosti si velmi rychle zvykáme a jako samozřejmé je přijímáme — a zapomínáme.

Jestli někdo byl někde odstrčen, cítí osten v těle dlouhá léta. Ale jestli se dostal k hodnotě, které ani neočekával, brzy si zvykne v tom chodit, jako by se v tom byl narodil a necítí žádné zvláštní podněty se radovat, spíše ještě nějakou kritiku, nějaké další požadavky, že by to a ono mohlo býti jinak.

Kdo má dlouho 10.000 Kč, neví, proč by se z toho radoval. Ale kdo nemá nic a najednou dostane 10.000 Kč, má radost ohromnou, ale brzo ho přejde; avšak kdyby mu je někdo vzal, bude dlouho hořekovat.

Cena člověka je vůbec v tom, co a jak dovede ocenit. Cena stokoruny může býti velmi rozdílná podle toho, co za ni dovedu koupit, pořídit, nebo kolik s ní dovedu vydělat, nebo radostí učinit. Cena okamžiku je v tom, jak jej dovedu vychutnat, jakou krásu své duše do něho dovedu vložit, jakou hodnotu životní svým přičiněním mu dát.

A taková je i cena celého života. Ne, jak mnoho jsem na sobě měl navěšeno poct, ne jak mnoho jsem snědl a vypil, prošel a pro-

četl — ale jak mnoho jsem v tom žil a jak; zdali jsem z těch projevů života dovedl vytvořiti křišťálové okno duše do světa, zdali život vyzpíval v píseň vítěznou, zdali láska byla korunou všeho.

Hněv a smutek.

Jedním z velkých kazitelů radosti je hněv. Kdysi byl hněv považován za projev síly. Jen velcí páni měli právo se hněvat, především na své poddané, a otrok, jestli se hněval, nesměl to nechat na sobě znát. Neříkám, že nebylo by okamžiků v životě člověka, kdy vzplane spravedlivým hněvem. To je však u člověka s vyšší kulturní úrovní jenom stav přechodný. Podle novějšího zkoumání o duševních stavech člověka bývá hněv člověka zpravidla projevem slabosti, bývá výsledkem pocitů nemohoucnosti vůči určité situaci. Jak jinak bychom si vysvětlili, že právě děti mívají častější výbuchy hněvu než dospělí. Jak nepatrná příčina postačí někdy v dítěti hněv! To je odtud, že u dítěte je zvýšený pocit slabosti a že hněv nebo zlobný pláč bývá jediný způsob jeho sebeuplatnění. Hněvivost a zlobivost je duševní chorobou, asi tak jako špatné trávení je tělesnou chorobou, a vyžaduje léčení převýchovou.

Ještě jednoho nepřítele radosti chci vzpomenouti. Je to smutek. Kdežto hněv je namířen proti druhému člověku a je jakýmsi sebe-posilňováním, aby se přivodila porážka nepřítele, je naopak smutek jakýmsi sebeobmezením, v sebe se hroucením. Avšak smutek má i druhou stránku. Člověk truchlící je vlastně žalobcem. On žaluje na ty síly nebo bytosti, nebo okolnosti, které mu ztrátu přivodily. I to je pocit slabosti, jakéhosi sebe podceňování. A propukne-li smutek v slzy a náрек, bývá jakýmsi povznesením se truchlícího nad jeho osud po způsobu žalobců, soudců a kritiků. Smutek je jako argument, který má druhého vázat a přimět, aby se sklonil před jeho skutečností.

Jsou ovšem smutky vznešené, vznešených duší, ale jsou také smutky nízké, žebrácké, které bývají — ačkoliv to zní až neuvěřitelně — vývěsním štítem, chloubou, jakousi příkrasou, kterou si lidé dodávají zvláštní důležitosti.

Také vyslovení soustrasti může býti něco nanejvýš šlechetného. Jsou však lidé, kteří soustrastí sebe opájejí a zažívají při tom pocit velké důležitosti. Může tedy smutek býti někdy i zdrojem vnitřního uspokojení, které ovšem nemusíme nikomu závidět.

Výkyvy hněvu a strachu, smutku a radosti můžeme pozorovati jak u dospělých tak u dětí. A také jak každý podle své povahy na ně

reaguje. Na hřišti si děti hrály v písku. Přiběhl malý capart a rozkopnul druhému hromádku. Ten se dal do pláče, trápil se, naříkal. Druhému hochovi se stalo totéž, a ten se hněval a v hněvu se rozběhl a rušitele jeho hromádky kopnul do nohy. Třetí kluk za podobných okolností se smál, a povídá: však já si udělám ještě lepší hromádku. Dej si pozor, aby ti někdo tvou nerozkopnul. — Tak to bývá i mezi dospělými. Jeden reaguje pláčem, nářkem, bědováním, druhý se hněvá, zuří, snuje pomstu a třetí se tomu vysměje. Každé věci, pro kterou se lidé hněvají anebo pláčí, je také možno se vysmát.

To byly podněty, jak ty výkyvy citů mírnit a ladit. A když jsme svůj citový nástroj naladili, ať také někomu zahrajeme k potěšení. Jen z počátku je to těžké, naučit se tomu ladění, jako u každého nástroje. Ale později stane se to návykem a požitkem.

Podle čeho ladit. Tou ladičkou ať jsou ty nejšlechetnější city, které míváme v nejkrásnějších chvílích. Moje nejkrásnější chvíle jsou v utišení, kdy vše jiné zapomínám a si odmyslím a před tváří věčnosti nemyslím nic než Boha.

Předešlý týden slyšel jsem jednoho občana vypočítávat dlouhou řadu věcí, se kterými je v tomto životě nespokojen. A já mu řekl, aby si na chvílku představil, jaký význam by všechny tyto jeho bolesti měly, kdyby si byl vědom, že bude žít ještě sto milionů let. A on se dal do smíchu a povídá: To by nestálo ani za ta slova. Nikdo nepoví, kdo to nezkusil, jaká síla je ve vědomí, že jsme věční a že jsme božími dělníky!

»DRŽTE SE KOMENSKÉHO.«

Za řeči o unitářské práci u nás, řekl mi Masaryk mezi jiným: držte se Komenského. To byla příčina, že moji posluchači tolikrát mě slyšeli citovat Komenského. Komenský byl na svou dobu velmi pokrokový náboženský myslitel, a není těžko dohadnout, kde by stál dnes po 300 letech při znalosti vývoje jak ve vědách tak zvláště v náboženském myšlení. Jistě by v ničem, pokud se týká pokrokovosti a vědecké úrovně, nestál ve svých náboženských projevech za Masarykem. Domýšlíme-li Komenského nejvlastnější výroky a soudy, dospíváme nutně k dnešnímu unitářství.

Komenský praví: »Ačkoliv Bůh všechno ve všech dělá, nedělá však bezprostředně a zázračně nějak, než prostřednictvím samých tvorů.« — A teď to srovnáme s naukami všech oněch církví, které na rozdíl od Unitářů jsou veskrze a cele založeny na víře v zázračné zasahování Boha!

Komenský praví: »Člověk osvícenosti, ctnosti, pobožnosti kořeny sám v sobě má tak jistojistě, jako strom kořeny své, na nichž stojí.« —

»Má tedy v sobě svíci boží, všechna tajemství zpytující.« — Co na-
proti tomu učí církev? Že člověk pro Adamův hřích stal se neschopen
chtít dobro a že jen nějakým zevním, zpravidla zázračným zásahem
stává se opravdu zbožným. Sám v sobě je »bída samá, samý hřích«
a sám ze sebe nekoná a nechce konat nic než zlo.

Komenský napsal: »Co jest člověku nejprve a nejvíce potřebné:
aby se naučil sám sebe znáti, sám sebe spravovati a sám ze sebe
užitek bráti.« — Pročítáme-li katechismy různých církví máme dojem,
že člověku, a to už od dětství je nejvíce potřebné, aby věděl, jak
Bůh stvořil svět, jak všichni lidé v Adamovi hřešili, jak Bůh se na
lidi hněvá a jak Boha udobřit.

Při pročítání těch katechismů zastavil jsem se znovu s velkým údi-
vem u katechismu, který podává »základní pravdy učení evangelic-
kého, reformovaného«. Zpracoval Samuel z Nagy a zdokonalil dr.
Ferd. Císař. Třetí vydání z roku 1886. Tedy z doby ne příliš vzdálené.

V tomto katechismu je nejprve »katechismus mateřský« a v dalším
je »katechismus dospělejších«. Katechismus mateřský obsahuje 325
otázek a odpovědí. Z tohoto mateřského katechismu uvádíme ukáz-
kou některé otázky a odpovědi.

Otázka: Jsi spoluvinen prvním hříchem Adama? Odpověď: Jsem.

Ot.: Dostačil by hřích dědičný, kdybys mimo něho jiných hříchů neměl k od-
souzení tvému? Odp.: Ano.

Ot.: Máš-li pak i jiných hříchů kromě dědičného? Odp.: Mám ještě i hříchy
skutečné.

Ot.: Jaké jsou to hříchy? Odp.: Takové, jakých se každodenně dopouštím myš-
lením, slovem, konáním.

Ot.: Není-liž všech těchto hříchů hřích dědičný pramenem? Odp.: Jest.

Ot.: A co jest všech těch tvých hříchů následkem? Odp.: Časná, duchovní a věčná bída.

Ot.: V čem záleží bída časná? Odp.: V souženích a trápeních těla (hlad, válka,
mor, nouze, nemoc a nakonec bolesti smrti).

Ot.: V čem záleží bída věčná? Odp.: V pekelném trápení nikdy neustávajícím.

Souhrnem: Dědičný hřích Adamův podle toho katechismu je pra-
menem i dnešních válek, dnešní bídy, vykořisťování atd. A ti, kteří
se budou trápit v pekle bez přestání, také mají za to Adamovi co
děkovat, ovšem, jestli nenajdou a nenastoupí cestu spasení a věření —
v tomto případě věření proti rozumu. A tu právě jsou na místě slova
Komenského:

»Nevědomost — všeho neštěstí lidského i záhuby pramen nejpréd-
nější — všade odstraněna budiž od myslí lidských a budiž jim
rozžato světlo povšechné — poněvadž vzděláváme lidi, nikoli pa-
poušky, mají všude vedeni býti jasným světlem rozumu.«

*

Neřekl jsem ještě všechno o svých náboženských rozmluvách s Ma-
sarykem a nevím, zdali někdy všechno řeknu. Mám i já, jistý ohled
na city těch, po svém způsobu nejzbožnějších a na celkový vývoj
náboženský u nás. Zatím jenom zdůrazňuji toto:

1. Je nespravedlivé vŕči Masarykovi jestli předpokládáme, že jeho náboženský vývoj ustrnul, když mu bylo 30 let a pristoupil k orthodoxní evangelické církvi.

2. Je nesprávné zaměňovati náboženský postoj některého z jeho dětí s jeho vlastním smýšlením.

3. Je nutno bráti v úvahu, že prezident naší nové republiky při náboženských poměrech, jaké tu jsou, učinil skutečně nejlépe, když se oficielně nezúčastnil bohoslužeb žádné církve.

4. Jsou tu jisté intimity náboženského života, o kterých muž jeho typu nerad mluví. To se týká zvl. modlitby. Kdysi velmi dávno řekl, že se modlí Otčenáš, ale řekl později také něco dalšího a jiného.

N. Č.

ZOSOBNĚNÁ HISTORIE.

V prezidentovi Osloboditeli zrači sa nielen to krásne, čo náš národ v prítomnosti vytvoril, v jeho bytosti odrážajú sa i postavy mužov z našej historie, na ktorých sme hrdí a ktorí sa počítajú medzi najväčšie postavy eurupskej civilizácie. Jeho vrelé čítanie náboženské, jeho vyzdvihovanie duchovného nad materiálnym, jeho úporné hľadanie pravdy a jeho heslo: Pravda víťazí, či nám nepripomína nášho veľkého reformátora Mistra Jána Husa? A v dobe, keď bolo treba siahnuť k meču a brániť železom slobodu, kultúru a všetko duchovné, čo národ má, svoju neodvislosť a samostatnosť, či nestál na čele našich víťazných legií, ako kedysi stál, viedol a bojoval na čele husitských víťazných vojsk Ján Žižka z Trocnova? I Komenského nám pripomína. Jeho humanitský program, jeho prizvukovanie ľudskosti, spravodlnosti, mieru a sbratrenia národov, či sa nekryje s programom veľkého učiteľa národov Komenského? A Palackého ušľachtilý nacionalizmus, ukladanie povinnosti milovať svoj vlastný národ nado všetko, či sme nie raz slyšali z úst prezidenta Osloboditeľa? Dľa Kollára Slovanstvo je náš najbližší svet. Učil nás, aby sme sa sbratрили najprv my Slovania, aby sme sa dohodli, porozumeli si, spolčili sa a pomáhali si. A prezident Masaryk skutočne venoval mnoho práce štúdiu slovanských otázok, pomáhal, radil a učil sa u Slovanov. A jako praktický učiteľ začal pracovať dávno pred svetovou válkou na sjednotení najbližších dvou kmeňov slovanských, Čechov a Slovákov. Bol šťastný, že táto jeho práca stala sa skutkom a že jeho pričinením povstal nový štát, štát Čechov a Slovákov, naša drahá republika Československá. Masaryk od prvého vystúpenia vo verejnosti zavrhol sentimentálne rojčenie o národe a proti tomu hlásal tvrdú prácu a boj so zaostalosťou, nevedomosťou v našom národe a učil, že za národ treba v prvej rade žiť a pracovať a nemysleť na romantiku hrdinskej smrti. Učil, že smysel života je v prospešnej práci, v zdokonaľovaní sa a v rozumnom, sporiadanom živote. Či nás tieto názory na život neupamätávajú na hrdinský život nášho veľkého Havlíčka?

Dr. Vávro Šrobár.

NA ROZCESTÍ.

*Nad svou i jiných bídou lkám,
přes zrnka písku klopýtám.
Přec všechněm chtěl bych všechno být
a hory přenést, vítězit.*

*

*Jdu s mnohými a přece sám,
od vlastních přátel nepoznán.
Zda odejít, zda sloužit dál,
vždy spokojen, co den ti dal?*

*

*Odpověď přišla v pravý čas,
s výšin a z nitra slyšán hlas:
pozoruj s klidem bouři vln,
poslání dál a věrně plň,
konej, co chvíle ukládá,
ceň to, co věčně zůstává.*

N. F. Č.

KAREL ČAPEK O T. G. MASARYKOVÍ.

»Věřím, že veliké tajemství Masarykovy vnitřní krásy a velikosti byla jeho zbožnost . . . bojoval, protože věřil, hledal pravdu, protože věřil, konal skutky lidské a dějinné, protože byl naplněn vírou. V tom byla jeho jistota, jeho hrozná pevnost, jeho démantová neporušitelnost; skrze svou pevnost věřil v člověka, miloval člověka a odpouštěl mu, chtěl jeho důstojnost a uznával jeho svobodu. Pravda, demokracie, humanita, všechno co hledal i formuloval i konal, bylo u něho strašně hluboko zakotveno ve zbožné a posvěcující víře: ale i sám jeho život, vztah k lidem, práce i denní zájmy, vše bylo jako uloženo v rozměrech věčnosti a nesmírnosti . . . Někdy se jako filosof snažil zdůvodnit svou víru; ale ve skutečnosti víra zdůvodňovala v něm vše, jeho myšlení i jeho dějinné skutky . . .« — » . . . Byl to boží člověk: byl boží milostí osudu, která na něm spočinula, ale ještě víc a hlouběji byl boží tím, že žil v Bohu. Před tváří dějin Tomáš Garrigue Masaryk se zasloužil o stát; ale před tváří věčnosti činil něco prostšího: Tomáš Garrigue Masaryk věřil. Věřil prostou a krásnou vírou v Boha a boží řízení na zemi; věřil, že vše, co se děje, má svůj smysl a směřuje k dobrému; věřil v nesmrtelnost lidské duše a v každém člověku ctil rovnost a svobodu té nesmrtelné duše . . . Politika mu byla jenom nástrojem; jeho cílem bylo sloužit božímu pořádku a lásce Ježíšově . . . Miloval skrze víru, myslil skrze ni a jednal skrze víru; nebylo snad v našem národě člověka náboženštějšího

od našich velkých reformátorů . . . Jaká to úžasná kulturní syntéza: Byl to antický člověk a řecký platonik, jeden z posledních velikých dědiců antiky tělem i duší; byl to moderní, kritický, strážlivý duch vědeckého školení i mozku; ale ty dvě veliké evropské tradice sloučil v té nejvyšší: v prostotě a láskyplné věřivosti učedníka Ježíšova . . . Nyní se nad jeho rakví skloní meče a prapory válečné; svěsí se naše hlavy a zastře se smutkem naše myšlení; jenom kříž se neskloní nad hrobem Masarykovým a rozepne svá ramena šir, jako znamení celému světu a budoucím. A v tomto znamení zvítězil. V tomto znamení žil.“

(Lidové Noviny 14. a 21. září 1937.)

Přírodní filosofie.

Sledujeme-li evoluci rostlinnou a živočišnou, nevyjdeme téměř ze samých divů a zázraků, které nedovedeme pochopiti i kdyby nás sebe učenější profesori zasypali o tom spoustou duchaplných knih. Kvetoucí rostlina, kolibřík v tropech, v kapce pobíhající nálevník, na slunci poletujícím motýl a život ve hlubinách mořských, jsou zázraky tak veliké, jako hvězdami naplněná baň nebeská.

Když se vmyslíme v rej života v hlubinách mořských, musíme býti téměř omámeni. Co divu a krásy v úžasné rozmanitosti tu spatřujeme. Co tady fantastických forem živočichů malých, velkých ano i obrovských, každý má své podivné přístroje k získávání potravy, k boji se sousedy, k rychlému pohybu. Co tu ztělesněných vtipů, aby svého nepřitele obelstil, co zářivých barev a ozdob, doplňovaných ještě celými lesy ohnivých řas a korálů. To jest vlastně báječný sen v říši nového světa. A to že by měla býti pouhá hmota, jejíž přeměny chemické dávají tak úžasný obraz života? Tu tedy není ducha a kosmické idey? Takové divy a zázraky nelze ovšem chápati chladnou matematickou logikou, ale citem a vnitřním tušením. Maxmil. Perty pravil: »Člověk jest již v prvních začátcích organického vývoje na zemi jako idea kosmického ducha předurčen.« A můžeme dodati, že i budoucnost člověka na zemi již dnes jest nutně stanovena.

Sv. Augustin hloubaje o podstatě člověka a jeho duše, první přišel na tuto myšlenku a vytknul, že organická evoluce na zemi tvoří celek, jehož jest člověk jen konečným článkem a že současně s touto evolucí provádí se evoluce psychická. A tato dále pokračovati může jen opětovným znovuzrozením. Rabindranáth Thakur jest přesvědčen, že všechna příroda a člověk tvoří celek. Další indický mudrc Pantajáli praví: »Celý vesmír i se svými divy a miliardami sluncí a planet, jež v noci na obloze vidíme, byly jen proto stvořeny, aby duším poskytl zkušenosť a poučení.« Plato vykládá o duši na více místech, ale celkem líčí duši (totiž ducha, to právě Já) jako nehmotnou sílu, jež je nezničitelná, nepomíjející, před zrozením člověka existující a po jeho smrti věčně dále žijící, jež užívá těla jako nástroje. Každá duše sídlí na některé hvězdě a vtěluje se na některé planetě za účelem, aby se mravně zdokonalila. Kant praví: »Dvě věci působily vždy mocně na lidskou duši: hvězd-

natá obloha nad námi a mravní zákon v nás!« A Goethe říká: »Nejskvělejším požitkem člověka jest, poznatelné rozluštiti a nepoznatelné tiše uctívati.« Balzac přišel k poznání, že náboženství, láska a hudba jsou trojí stezkou, vedoucí k Bohu, jež všechno lidské cítění probouzí. To jsem i já zažil a dodávám, že krásná hudba je mluva neznámého světa, jako vůně a krása květů, jako krásy a divy všeho života organického. Vůně květů a růží jest mluva krásné jejich duše.

Je-li duše — duch — součástí nebo jiskrou boží, nemůže nikdy zmizeti, nýbrž se jenom vyvinovati. Každá duše bude jednou spasena, dokonala. Rozdíl je jen časový. Jedni dříve, jiní později. Jen to je jisté, což také tvrdí skoro všechny staré nauky, že duše lidí animálních se po smrti dlouho zdržují na zemi, jsou k ní poutány žádostmi tělesnými a nízkými vášněmi. Osvobodit se z těchto pout jest úkolem každé duše.

Dr. Velenovský, Přírodní filosofie.

Hřbitovní zpátečnictví.

Pro pražské mrtvé staví se v Chodově nový velký hřbitov, proto, že Olšany už nestačí. A list, který se také chlubí pokrokovostí, píše mezi jiným: »Hřbitov bude konfesijní, z části rozdělený pro jednotlivá vyznání, *takže i po této stránce bude vykonáno velmi mnoho.*« To je ta římská pokrokovost, která i po smrti ještě lidi dělí podle konfese a hádá se i o toho matrikového mrtvého, jestli nebude pochován na hřbitov jiné konfese a jestli se nad jeho hrobem nepomodlí neoprávněný církevní funkcionář. Buď čest a sláva Kladenským občanům, kteří pro všechny konfese i bezkonfesní mají jeden hřbitov a jednu kapli! Kdy přijde doba, že aspoň nad mrtvými bude klid církevních zbraní?

Přednášeč a posluchač.

Vzdělávací přednášku a kázání je možno posuzovat podle různých hledisk. Nakonec se budeme tázat, co jsme si z ní odnesli, jaký účinek v nás zanechala. Třeba jsme se pobavili, třeba něco nového dozvěděli — i to lze počítati k ziskům. Škodou by bylo, kdyby nás něčí řeč jen unavovala, ještě větší škodou, kdyby nás »otravovala« a zanechala v nás pochyby, tíseň, malátnost, smutek, žal aneb kterýkoli z negativních pocitů, který by dostatečně nebyl vyvážen jinými, kladnými pocity. Největší zisk nám přináší taková přednáška, z které odcházíme aspoň poněkud změněni v lepšího člověka, aneb při níž jsme dostali větší chuť do života, cítíme více síly a radosti a lásky k lidem a nadšení pro dobro.

Poučení je nutné, kritika může býti užitečná, kárání zlořádů časové, ale jestli duchovní přednáška nepřinesla nic víc, byla fiaskem a bylo by lepší mlčet. Bohužel, lidé se nemění a nelepší a ze svých trampot nevyvádějí pouhým poučováním. Musíš nějak zasáhnouti jejich srdce, musíš pro ně mít nějakou silnou pohnutku k jednání a k změně smýšlení a života! Jinak si jen házel hrách na stěnu. I o přednáškách platí: po ovoci jejich poznáte je.

Člověk, titul a úřad.

Z víry v člověka a v jeho cenu a osobní nesmrtelnost vyplývalo mnohé v smýšlení a jednání Masaryka. Byl několikanásobným doktorem, ale nepodpisoval se dr. Masaryk, ani prof. Masaryk. Doktorů je mnoho, i profesorů, i presidentů, ale T. G. Masaryk je jenom jeden, a ten jedinečný jeden vydal za mnoho doktorů, hledíme-li k vzdělání a učenosti. Masarykovi se protivilo skrývání se určité osoby za titul nebo za úřad. V tom byl asi více Američanem než Čechem. Vlastně to není ani nectnost česká, vzali jsme to ze starého Rakouska a dosud jsme se v tom ohledu neodrakouštili. Proto, kdo žil delší dobu v Americe, těžko si zvyká na ono zastěnování a někdy až znehodnocování určitého člověka, stlačeného do stínu titulu a úřadu. Člověk je víc než úřad a titul.

Žena o ženách (platí i mužům).

Co je vlastně klep? Klep je, vědomé, záměrné poškozování jiné osoby (známé nebo neznámé) na duchu, eventuálně na těle. Jak suchá definice!

Šťěstí, že máme v zásobě ještě jedno přísloví, mnohem vroucnější a hluboce výstižné.

Klep je Sůl života. Nás žen alespoň je. Neváhám položit hlavu pod guillotinu za toto vyznání, nechť budu jakkoliv tupena. Je to totiž pravda a kromě Pravdy nikdo nic vyššího na světě nevynalezl.

Také věřím, že kterákoliv žena, má-li v sobě jenom jiskřičku této vlastnosti, by mi nepřítakala. Byť třeba sama klepy nedělala. Ráda věřím, že k této činnosti je třeba trochu odvahy a často, ach často velká porce zloby.

Ale která z nás příkladně má sílu vstát a odejít v onu pohnutou chvíli, kdy dech se zrychlí, oči rozsvítí, hlasy tajemně ztlumí a padne věta, která roztrhne chmury nejjádňější společnosti.

Věta, která zaznívá každý den na ulicích, v průjezdech, v krámech, na pohřbech, čajích, v salonech, na pavlačích, v lese, na lodi a v letadle, od pólu k pólu, a která zní:

Jestlipak jste už slyšely ten nový klep?

Takové ženy není. A dokáže-li to přece, bude potřebovat sílu zářivých hrdinů z mythologie, oněch skvělých polobohů, aby ji nerozhlodala třeskutá zvědavost.

Lze zastavit válku, nakažlivou chorobu, smrt, neštěstí a přírodní pohromu. Jenom klep nezastavíš.

Léta zapomnění se přes něj zdánlivě přesunou. Předstírá, že spí. A když se ho nejmíň naděješ, je tu, hotov a ochoten rozbíjet, ničit, šlapat a děsit.

Je to pátý jezdec z Apokalypsy, jemuž neujedeš, neuletíš, neuplaveš, číhá i u dávno zasypaného a sesutého hrobu.

Děsná Sůl života. Tak děsná, že bychom ji vždycky měly vymýtít z kuchyně Zábavy. Jenomže my to neuděláme. Neuděláme proto,

že žádná moc a zařikání nezmění to prapůvodní v ženské duši, to prapůvodní, které je uděláno ze zájmu o dámy kolegyně.

Navzdýcky budeme pořádat místo mužských soubojů na mýtinách lesíků nekrvavé, šepotavé souboje, při nichž partner, s kterým si vyřizujeme urážky a účty, je vzdálen a asistuje pouze pár lačných uší a mozků, které bezpečně zaznamenají to, co bylo vyřčeno.

Patrně tedy zbývá jenom jediné. Zapřisáhnout se, že nikdy víc naše rty neokusí tuto trpkou a hořce sladkou Sůl. Z článku Jar. Svaté v Azetu.

ZAJÍMAVOSTI ZE SVĚTA ZÁHAD.

Anglická dělnická strana navrhla za kandidáta pro glasgowský kraj 85letého lékaře Mac Reida. Jako mladý lodní lékař poznal krutý život námořníků a s pomocí dvou námořních důstojníků vybudoval odborový svaz námořníků, který byl základem anglického odborového hnutí. Později onemocněl a nejlepší anglický lékař mu řekl, že bude žít nejdéle šest měsíců. Dr. Reid proto odešel do Tibetu a vstoupil do kláštera. Stal se budhistickým mnichem. Studoval tam východní lékařství a nyní tvrdí, že člověk, který žije podle těchto tajných zásad, musí dosáhnout věku 150 let.

*

Prvním vážným učencem, který si zvolil za námět své habilitační práce otázku záhrobního života, je dr. J. F. Thomas, náměstek kurátora škol v Detroitu. Thomas prováděl po 6 let pokusy na Dukově universitě a přišel k přesvědčení, že je 82,3 procenta pravděpodobnosti pro to, že člověk pokračuje po tělesné smrti v dalším životě na onom světě. Známa bostonská společnost pro duchovní badání vydá nyní jeho poznatky v knize pod názvem „Za prahem našeho poznání“. Ke knize napsal předmluvu dušezpytec prof. dr. William Mc Douglas, přednášející na třech universitách: oxfordské, harwardské a Dukově. Thomas začal záhrobní život studovat po smrti své ženy r. 1926 a použil laboratorních method, aby obdržel odpověď na otázku, zda život v záhrobí je skutečností. Celkem provedl 523 sezení s medií, a to vždy s přibíráním nezúčastněných osob, bezúhonných členů studijních společností. — Badatel prohlašuje, že prý získaný materiál svědčí o tom, že člověk tím či oním způsobem žije dále po smrti.

*

V malé obci Dúbravce v bratislavském kraji žije pětáctýřicetiletá seelská dcera Matylda, která je záhadou pro psychiatry i psychology. Příroda se k ní zachovala macešsky. Žena je malá, špatně vyvinutá, má pokřivené oči a mdlý pohled, jaký mívají slabomyslní. Nechodila nikdy do školy, nečte, nepíše a nikdy neslyšela o počtech. Při tom však udivuje rychlostí, s jakou odpovídá, když je tázána na nějaký početní výsledek. Je na ní zřejmé, že k němu nedospívá nějakým počtářským postupem, ale že pouze vyslovuje čísla, o kterých ani neví, co znamenají, ale která jsou přesto vždy naprosto správná. Řekne přesně, který den v týdnu připadl na určité datum, v kterémkoliv roce, nebo ze dnů a z letopočtů určuje opět velmi rychle přesná data.

*

Několik dnů bylo v řece Ohři marně hledáno tělo sedmnáctiletého pekařského učně Rudolfa Langhanse, který utonul při koupání v Žatci. Proto se nabídl žatecký proutkař Václav Leitner, že mrtvého najde pomocí proutků. Dal se vozit na loďce po řece a na značně vzdáleném místě od místa utonutí prohlásil, že v oněch místech mrtvý leží. Bylo tam pak skutečně nalezeno tělo utonulého hochy.

*

Na ostrově Morris v Indickém oceáně dlela nedávno výprava evropských lékařů. Byly jí předvedeny zvláštní obřady jedné z indických kast. Vyvrcholení obřadu spočívá v tom, že vyvolení věřící musí projít cestou, na níž je položeno žhavé uhlí. Lékařka dr. M. Kuzmičová líčí tuto scénu takto: „Davy domorodců stojí podél cesty, kde je nasypáno žhavé uhlí v délce pěti metrů. Za zvuku bubnů blíží se průvod. Ti, kdo se odvážili přejít ohněm, jdou, se zavřenýma očima, v ruce nesou květy, jeden z mužů dokonce své malé děcko. Všechny přecházející bedlivě sleduje kněz, který jako by z tváře odvážlivců vyčetl, jsou-li schopni přejít žhavý koberec, aniž by utrpěli popáleniny. — Výprava lékařů se domnívala, že všichni, kdož takto bez popálenin přešli bosýma nohama žhavé uhlí, mají namazány nohy něčím, co je činí odolnými před ohněm. Není tomu tak. Dr. Barbeau, který na ostrově Morris je vedoucím bakteriologického ústavu, podal evropským lékařům objasnění. Všichni tito vyvolenci, kteří se odváží přejít hořící uhlí, jsou čtyřicet dní k tomu připravováni. Dr. Barbeau vysvětluje, že jsou cvičeni k tomu, aby se dostali do jakéhosi hypnotického spánku, a pak skutečně přecházejí, aniž utrpí popáleniny nohou.

Svět je stále surovější. *Norští prot. biskupové proti nerozhodnosti.* Na radě biskupů, která se sešla v Oslo, byla schválena tato resoluce: V poslední době jsme svědky *rostoucího zesurovení* v mezinárodních stycích a svět je bez ustání zachvacován novými hrůzami. Dostali jsme se již tak daleko, že takřka bezradně skládáme ruce v klín, vše snášíme a ke všemu mlčíme. *Tím jen usnadňujeme rejdy kořistníků* a opouštíme věc nevinných, kterým se činí příkoří. Je třeba, aby malé i velké národy postupovaly solidárně, aby byl uhájen mír a spravedlnost proti počínání všech, kdož zradili společnou věc lidstva.

Telefon a pověra. Když Eben Saud zaváděl telefon do svých paláců a úřadů ve svatých mohamedánských městech Mekce a Medině, narazil na odpor. Fanatičtí mohamedánští duchovní prohlašovali, že telefon je dílem nevěřících a sídlem ďáblů. Eben Saud je vyslechl a prohlásil, že mu ani nenapadne, aby do svatých měst zaváděl nějaké ďábelství, ale navrhl zkoušku. Je-li telefon sídlem ďáblů, pak ovšem nebude možno jím posílat slovo boží. A tak zvolil dva vznešené imamy, aby provedli zkoušku. Jeden z nich četl v telefonní ústředně do telefonu sury koránu a druhý poslouchal u telefonu v královském paláci. Zkouška dopadla znamenitě. V telefonu nebyl objeven ani jediný džin.

Smích a zdraví. Volný, upřímný smích nejlépe povzbuzuje náš organismus, chrání proti trudnomyslnosti a vůbec je známkou dobrého zdraví. Eskymáci mají na př. zvyk začínati každou úmluvu smíchem, jednání mezi kmeny se začíná komickým divadlem. V psychiatrických ústavech pokládají veselý smích za známku uzdravení nebo alespoň za počátek uzdravení. Smích zlepšuje oběh krve a zesiluje činnost plic. Ze všech tvorů hlasitě se směje jen člověk. Dítě začíná se usmívat asi čtvrtý den svého života, ale pravý smích přichází teprve asi 110. dne. Další fáze smíchu je spojena většinou s příjemnými zjevy: spatřením milého člověka, chutného jídla, hračky, atd. Pařížský lékař A. Briand doporučuje lidem, kteří chtějí přibýti na váze, aby se často a upřímně smáli. Smíchem se otrásá svalstvo bránice a celého zažívacího ústrojí, zažívání se urychlí a stoupne chuť k jídlu. Jako důkaz správnosti své teorie uvádí lékař některé komiky, kteří smějíce se ve svém povolání každodenně, nápadně v krátkém čase ztloustli.